

Тесленко І. О.,
аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ
ORCID ID: 0009–0007–2622–0289

Науковий керівник:

О. О. Кочура, кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу,
криміналістики та експертології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ

DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2023.1-2/211-220>

УДК 343.14

КОНЦЕПЦІЇ ДОПУСТИМОСТІ ДОКАЗІВ ТА ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ У КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС УКРАЇНИ

Анотація. У статті розглянуто положення чинного кримінального процесуального законодавства України, рішення Європейського суду з прав людини та сучасна практика судів України щодо застосування концепції «плодів отруєного дерева» та винятків з неї. Доведено, що встановлення вчинення відповідного кримінального правопорушення певною особою або навпаки її непричетності до його вчинення здійснюється на підставі доказів, наданих суду учасниками процесу у змагальній процедурі. Визначення допустимості наданих суду доказів є гарантією балансу прав всіх учасників кримінального провадження та забезпечення ухвалення судом законного та справедливого рішення по справі. У цьому контексті імплементація концепцій, сформульованих у кримінальних процесах зарубіжних країн, щодо питань допустимості доказів, до чинного кримінального процесуального законодавства України набуває важливого значення та потребує додаткового дослідження.

Метою статті є дослідження сутності концепцій, які є виключенням з правила «плодів отруєного дерева», здійснення їх застосування у судовій практиці України, задля одержання нових наукових знань та забезпечення правильного розуміння.

У світовій практиці та практиці Європейського суду з прав людини, зокрема, були сформульовані певні концепції при вирішенні питання допустимості доказів у кримінальному процесі, які імплементуються на теперішній час і до судової практики України. Найбільш поширеною та відомою з них у питаннях визнання доказів недопустимими є концепція «плодів отруєного дерева», сутність якої полягає в тому, що якщо джерело доказів є неналежним, то всі докази, отримані з його допомогою, будуть такими ж. Однак, на теперішній час вже існує певна кількість концепцій, які є виключенням з неї та пропонують інший підхід у питанні визнання доказів допустимими.

Зазначено, що всі виключення з концепції «плодів отруєного дерева» мають спільні риси, зокрема: по-перше, концентрування дослідження не на порушенні як на такому, а на його суті; по-друге, встановлення впливу тих чи інших порушень на забезпечення справедливого судового розгляду; по-третє, дослідження впливу порушень на довіру до відповідного доказу та можливість суду дійти певних висновків щодо встановлення винуватості особи у вчиненні певного кримінального правопорушення. Тобто, вони надають можливості відходу від формалізму в питаннях, які торкаються: допустимості доказів, забезпечення справедливого судового розгляду та досягнення мети кримінального провадження.

Зроблено висновок, що застосування, при вирішенні питання щодо допустимості доказів у кримінальному провадженні, наряду з концепцією «плодів отруєного дерева» інших концепцій, які фактично є виключенням з означеної, дають гнучкості кримінальному процесу у питанні визнання доказів допустимими, що забезпечує справедливість судового процесу для обох сторін та певний баланс між громадськими інтересами суспільства та особи, яка притягується до кримінальної відповідальності, її прав та свобод. Справедливість процесу в цілому та рішення (вироку) суду, як документу який приймається за його наслідками, може бути досягнутий прозорістю та зрозумілістю застосованих норм та процедур для учасників процесу та суспільства.

Ключові слова: кримінальний процес, концепція «плодів отруєного дерева».

Постановка проблеми. За дослідженням, протягом розвитку кримінального процесу як у міжнародному контексті, так і у національній площині, відбувається трансформація його основоположних принципів та підходів до вирішення тих чи інших питань, що пов'язано з розвитком суспільства як такого, його еволюції, підвищення рівня правової обізнаності громадян, закріплення основоположних принципів на рівні міжнародних договорів, які ставлять у центр судової практики особу, її права та свободи, які є найвищою цінністю. Тому, ми вважаємо, що до кримінального процесу повинні бути висунуті більш підвищені вимоги, оскільки він пов'язаний з певними обмеженнями, як для особи, яка є потерпілою від вчинення кримінального правопорушення, так і для особи, яка притягується до кримінальної відповідальності за вчинення протиправного діяння. Тож, доведеність вини особи поза розумним сумнівом є необхідним показником судової системи правової держави, індикатором суспільства в якому діє право. Встановлення вчинення відповідного кримінального правопорушення певною особою або навпаки її непричетність до його вчинення здійснюється на підставі доказів, наданих суду учасниками процесу у змагальній процедурі. Визначення допустимості наданих суду доказів є гарантією балансу прав всіх учасників кримінального провадження та забезпечення ухвалення судом законного та справедливого рішення по справі. У цьому контексті імплементація кон-

цепцій, сформульованих у кримінальних процесах зарубіжних країн, щодо питань допустимості доказів, до чинного кримінального процесуального законодавства України набуває важливого значення та потребує додаткового дослідження.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Дослідженню доказів та концепцій допустимості доказів у кримінальному процесі приділяли увагу багато вчених, зокрема, В.В. Вапнярчук, І.В. Глов'юк, Л.М. Гуртієва, В.І. Крупницька, Т.В. Лукашкіна, П.А. Лупинська, О.В. Малахова, Ю.К. Орлов, А.В. Смирнов, М.М. Стоянов та інші.

Метою статті є дослідження сутності концепцій, які є виключенням з правила «плодів отруєного дерева», здійснення їх застосування у судовій практиці України, задля одержання нових наукових знань та забезпечення правильного розуміння.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. Існує декілька концепцій або доктрин, які торкаються однієї із властивостей доказів – допустимості, зокрема: «асиметрія правил допустимості доказів», «чай та чорнила», «рівностороння асиметрія в оцінці юридичної сили доказів», «неминуче виявлення», «розбите дзеркало», «плоди отруєного дерева», «нещадне виключення доказів», «срібне блюдо», «добросовісна помилка» та інші.

При цьому, слід зазначити, що в різних наукових працях, правила визнання доказу допустимим розглядається: по-перше – як доктрина, по-дру-

ге — як концепція, тому вважаємо за необхідне визначитися у цьому питанні.

Як зазначено в «Енциклопедії сучасної України», «доктрина (від лат. doctrina — вчення) — сукупність узагальнених положень, провідних принципів; певна концепція, що визначає спосіб розуміння і дії у певній галузі знань»¹. У «Словнику іншомовних слів» доктрина визначена як: «теорія, наука, яка ґрунтується на певних засадах і принципах»². Тобто, доктрина визначається як сукупність певних принципів та їх узагальнення.

Що стосується визначення слова концепція, то «Енциклопедія сучасної України» наводить її наступне визначення: «концепція (від лат. conceptio — осягати, сприймати) — система поглядів, понять про ті чи інші явища або процеси, спосіб їхнього розуміння, тлумачення; основна ідея будь-якої теорії, головний задум; ідея чи план нового, оригінального розуміння; конструктивний принцип художньої, технічної та інших видів діяльності»³.

В «Словнику іншомовних слів» концепція визначається як: «1. система поглядів на певне явище; спосіб розуміння, тлумачення якихось явищ, основоположна ідея теорії, загальний її задум; 2. в мистецтві — ідейно-творчий задум твору»⁴. Таким чином, концепцією в розумінні наведених визначень є певна система поглядів, понять, ідей та спосіб їх тлумачення.

Ми вважаємо, що основні правила, напрацьовані на цей час у міжнародній практиці щодо визнання за певних умов доказів у кримінальному процесі допустимими чи навпаки є концепціями, які можуть використовувати суди при розгляді справ, оскільки доктрина, з наведеного нами вище, є більш ширшим поняттям, зокрема яке може в себе включати і певні концепції. Тому надалі, ми буде-

мо використовувати поняття «концепція допустимості».

У світовій практиці та практиці Європейського суду з прав людини, зокрема, були сформовані певні концепції при вирішенні питання допустимості доказів у кримінальному процесі, які імплементуються на теперішній час і до судової практики України. Найбільш поширеною та відомою з них у питаннях визнання доказів недопустимими є концепція «плодів отруєного дерева», сутність якої полягає в тому, що якщо джерело доказів є неналежним, то всі докази, отримані з його допомогою, будуть такими ж. Однак, на теперішній час вже існує певна кількість концепцій, які є виключенням з неї та пропонують інший підхід у питанні визнання доказів допустимими.

Одним з виключень з концепції «плодів отруєного дерева» є концепція **«незалежного джерела»**, яка застосовується до доказів, спочатку виявлених під час або в результаті незаконних процесуальних дій, але пізніше отриманих з інших джерел, незалежних від дій, пов'язаних із порушенням закону.

Зазначена концепція була вперше застосована в США. У справі за обвинуваченням Майкла Ф. Мюррея в змові з метою незаконного заволодіння і розповсюдження наркотиків (Мюррей проти США, 487 US533 (1988)) суд ухвалив, що «відповідно до концепції «незалежного джерела», Четверта поправка не вимагає приховування доказів, спочатку виявлених під час незаконного проникнення поліцейських у приватні приміщення, якщо ці докази також виявлено під час подальшого обшуку згідно з дійсним ордером, який повністю не залежить від початкового незаконного проникнення.»⁵

¹ Енциклопедія сучасної України. Том 8. Літера Д <<https://esu.com.ua/article-20527>> дата звернення 03.05.2023.

² Словник іншомовних слів <<https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%C4%EE%EA%F2%F0%E8%ED%E0>> дата звернення 03.05.2023.

³ Енциклопедія сучасної України. Том 14. Літера К. <<https://esu.com.ua/article-3256>> дата звернення 03.05.2023.

⁴ Словник іншомовних слів <<https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%CA%EE%ED%F6%E5%EF%F6%B3%FF>> дата звернення 03.05.2023.

⁵ Murray v. United States, 487 U.S. 533 (1988) <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/487/533/>> accessed 12.04.2023.

У справі Вонг Сунь проти Сполучених Штатів, 371 US471 (1963) суд зазначив, що «суть положення, яке забороняє отримання доказів певним чином, полягає в тому, що докази, отримані таким чином, не просто не повинні використовуватися в Суді, а й взагалі не повинні використовуватися. Звичайно, це не означає, що факти отримані таким чином стають священними та недоступними. Якщо знання про них отримано з незалежного джерела, вони можуть бути доведені, як і будь-які інші, але знання, отримані власною неправдою Уряду, не можуть бути використані ним у запропонований спосіб»¹.

Вказана концепція була застосована і в судовій практиці України, зокрема у Постанові Великої Палати Верховного Суду у справі № 1–07/07 (Провадження № 13–36зв019) від 13.11.2019 р.. Приймаючи рішення у цій справі, Велика Палата (далі, ВП ВС) виходила із того, що хоча в основі визнаних міжнародною судовою установою порушень конвенційних прав заявника і лежать окремі суттєві процедурні помилки, однак вони не ставлять під сумнів результатів усього судового провадження, не свідчать про невідповідність вимогам Конвенції вироку як у цілому, так і в частині визнання заявника винуватим в умисному вбивстві, а отже не дають підстав вважати його засудження несправедливим. Такий висновок Великої Палати не суперечить позиції Європейського суду з прав людини (далі, ЄСПЛ) у справі заявника про те, що визнання порушень ст. 6 п. 1 та 3 (с) Конвенції в цій справі саме по собі є справедливою компенсацією понесеної заявником моральної шкоди і не означає, що він був несправедливо засуджений. Таким чином, виконання державою міжнародних зобов'язань за даних конкретних обставин не передбачає необхідності відновлення юридичного стану, яке заявник мав до постановлення щодо нього обвинувального вироку. З огляду

на констатований ЄСПЛ зміст порушень, стадію провадження, на якій вони були допущені, їх правову природу і юридичні наслідки, ВП ВС дійшла висновку, що виправлення таких порушень можливо здійснити шляхом зміни вироку й ухвали і виключення з переліку доказів винуватості заявника в умисних убивствах за обтяжуючих обставин даних, одержаних у результаті недотримання його конвенційних прав, і похідних від них засобів доказування. Таким чином, у цій справі Велика Палата підтверджує можливість використання доказів з так званого незалежного джерела, що призводить до висновків про необхідність виключення доказів, отриманих із порушенням конвенційних прав заявників, але з посиланням у судових рішеннях на інші докази вчинення кримінального правопорушення².

Тож, концепція «незалежного джерела» є одним з різновидів підходу при вирішенні питання про допустимість доказів «за суттю», а не «за формою», та є однією з ланок забезпечення балансу інтересів особи, що обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, та суспільства, яке прагне встановлення істини у кримінальній справі. Її застосування дає обґрунтування можливості прийняття відповідних доказів задля забезпечення всебічного розгляду справи та дотримання балансу у кримінальному процесі.

Наступним виключенням з правил «плодів отруєного дерева» є концепція **«очищеної плями»** або **«очищення від бруду»**, яка застосовується у випадку, якщо стався розрив причинно-наслідкового ланцюга, що веде від незаконних методів розслідування до засудження особи, а також у випадку застосування компенсаторних процесуальних механізмів захисту порушених прав.

Концепція **«очищення від бруду»** вперше була сформульована також у США у справі Нардоне проти Сполу-

¹ Wong Sun v. United States, 371 U.S. 471 (1963) <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/371/471/>> accessed 12.04.2023.

² Постанова Великої палати Верховного Суду від 13.11.2019 у справі № 1–07/07 (Провадження № 13–36зв019) <<https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/85869105>> дата звернення 06.05.2023.

чених штатів (1939 р.) про незаконне прослуховування, у якій суд дійшов наступних ключових висновків: «1. під час підтримання обвинувачення у федеральному суді докази, отримані завдяки прослуховуванню в порушення Закону «Про зв'язок» 1934 р., є неприпустимими. Це стосується не лише самих перехоплених розмов, але, як наслідок, і доказів, отриманих завдяки використанню відомостей, отриманих в результаті таких розмов; 2. обвинувачений повинен в першу чергу довести перед судом першої інстанції, що прослуховування телефонних розмов було здійснено незаконно; 3. як тільки це буде встановлено, суддя під час судового розгляду повинен дати можливість обвинуваченому довести, що значна частина справи проти нього була результатом незаконного прослуховування; 4. твердження, що це посягання стосується будь-якої частини справи уряду, повинне своєю переконливістю під час судового розгляду задовольнити суд першої інстанції, а не бути лише засобом вилучення того, що є в уряді, перед тим, як подати його присяжним. І якщо така заява висувається після закінчення судового розгляду, суддя також повинен бути впевнений, що обвинувачений не міг на більш ранній стадії мати адекватні відомості при заявленні своєї вимоги»¹.

Застосування вище наведеної концепції у судовій практиці України, ми бачимо, у Постанові Великої Палати Верховного Суду по справі № 1–27/10 від 09.09.2020 р., в якій зазначено, що «Загалом практика ЄСПЛ свідчить про можливість застосування певних винятків із загальної доктрини заборони використання «плодів отруєного дерева», наприклад, у випадку ситуації так званого «неминучого виявлення» доказів вчинення злочинного діяння (рішення у справі «Светіна проти Словенії» (Svetina v. Slovenia)). Практика Великої Палати також підтверджує можливість викори-

стання доказів з так званого незалежного джерела, що призводить до висновків про необхідність виключення доказів, отриманих із порушенням конвенційних прав заявників, але з посиланням у судових рішеннях на інші докази вчинення кримінального правопорушення (постанова Великої Палати від 13.11. 2019 р. у справі № 1–07/07). У досліджуваній справі Велика Палата не вбачає за можливе використовувати зазначені вище виключення з доктрини заборони використання «плодів отруєного дерева». Хоча характер та результати слідчих дій за участю заявника та його захисника, під час яких були надані підтверджуючі та більш деталізовані свідчення щодо обставин та обстановки скоєння інкримінованих ОСОБА_1 злочинів, інші докази винуватості заявника свідчать про застосування процесуальних компенсаторних механізмів, які «очищують від бруду» порушення права заявника на захист у цій справі і дають підстави для повноцінного використання всієї сукупності отриманих доказів за винятком свідчень, наданих у явках з повинною ОСОБА_1 від 10.07. 2009 р.»². Тож, ми вважаємо, що зазначена концепція надає перевагу не процесуальній формі відповідного порушення, допущеного на стадії досудового розслідування кримінального провадження, а його впливу на здійснення подальшого розслідування та здобуття інших доказів, які надаються обвинуваченням на підтвердження винуватості особи у вчиненні відповідного кримінального правопорушення та доведеності її винуватості суду.

Наступна концепція допустимості – «**нешкідливої помилки**» є ще одним виключенням з концепції «плодів отруєного дерева» та застосовується коли помилка, що допущена при отриманні доказів, не може зашкодити справедливому розгляду. При цьому, О.В. Капліна слушно наголошує, що ця концепція повин-

¹ Nardone v. United States, 308 U.S. 338 (1939) <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/308/338/>> accessed 04.05.2023

² Постанова Великої палати Верховного Суду від 09.09.2020 у справі № 1–27/10 (Провадження № 13–22 зво 20) <https://zakon.cc/court/document/read/91572019_069a442d> дата звернення 06.05.2023.

на застосовуватися лише в тому випадку, коли помилка, що допущена під час її отримання, не може зашкодити справедливому розгляду справи по суті¹, що ми підтримуємо.

У судовій системі США концепція «нешкідливої помилки» використовується в контексті перегляду рішень судів першої інстанції апеляційним судом. Зокрема, у справі штат Флорида проти Джея Френча МАРШАЛЛА (1985 р.) «Верховний суд Сполучених Штатів постановив: по-перше, що правило «про нешкідливу помилку» відповідає федеральній конституції. Хастінг; Чепмен; по-друге, правило «нешкідливої помилки» є кращим методом сприяння відправленню правосуддя. Немає сенсу призначати новий судовий розгляд через нефундаментальну помилку, допущену під час судового розгляду, коли ми знаємо поза розумним сумнівом, що підсудний буде знову засуджений. Наші суди першої інстанції вже надмірно навантажені. Додатковий і непотрібний судовий розгляд у такому випадку може вплинути на права інших осіб на справедливий і швидкий судовий розгляд. Нарешті, ми повинні розглянути законодавчі наміри. Розділ 924.33 Статуту Флориди (1983 р.) приймає правило «нешкідливої помилки» для оскарження кримінальних вироків: Жодне рішення не може бути скасовано, якщо апеляційний суд не дійде висновку після вивчення всіх апеляційних документів, що була допущена помилка, яка завдала шкоди істотним правам апелянта. Не можна вважати, що помилка завдала шкоди істотним правам апелянта»². З цього приводу, Ален Е. Шoenбергер зазначає, що «судова практика за останні

три десятиліття, рішення Європейського суду з прав людини свідчать про те, що настав час переглянути цю юриспруденцію, щоб не постраждали свобода та рівність. Процесуальні перешкоди, які перешкоджають федеральній судовій практиці, повинні бути переоцінені з огляду на те, щоб зробити засіб правового захисту ефективним, доступним засобом правового захисту, особливо для ув'язнених, які можуть розібрати в достовірних випадках серйозні конституційні помилки, які можуть заплямувати їхні переконання, або коли провина викликає серйозні сумніви. Федеральний закон має визнавати презумпцію здорового глузду більшості американців про те, що невинні люди не повинні бути ні страчені, ні ув'язнені. Конституційна помилка має бути підставою для захисту, якщо тільки помилка не є справді нешкідливою»³.

Концепція «нешкідливої помилки» має відображення у рішенні Європейського суду з прав людини по справі Дворські проти Хорватії (заява № 25703/11) від 20 жовтня 2015 року, в якому суд зазначив, що: «ця справа стосується ситуації, коли заявнику було надано доступ до адвоката з його першого допиту, але, не за скаргою захисника, а за власним вибором. На відміну від справ, пов'язаних із відмовою у доступі, більш м'яка вимога щодо «відповідних і достатніх» причин була застосована в ситуаціях, що порушують менш серйозну проблему «відмови у виборі». У таких випадках завдання Суду полягатиме в тому, щоб оцінити, у світлі провадження в цілому, права захисту могли «негативно вплинути» до такої міри, щоб підірвати їх загальну справедливість».

¹ О Капілна, Доктрина неминучого виявлення: витоки та практика ЄСПЛ / Кримінальний процес і криміналістика: виклики часу: збірник статей за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції з нагоди 20-річчя кафедри кримінального процесу і криміналістики Львівського національного університету імені Івана Франка (24 січня 2020 р., м. Львів) / орг. Ком. В.Т. Нор, Н.Р. Бобечко, І.І. Когутич [та ін.]. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2020) <https://drive.google.com/file/d/1MiEk_YoAS9s3eFgW6tM8AF-EzXnqkCA2/view> дата звернення 30.04.2023.

² State v. Marshall, 476 So. 2d 150 (1985) <<https://law.justia.com/cases/florida/supreme-court/1985/66374-0.html>> accessed 08.05.2023.

³ The Not So Gr The Not So Great Writ: The European Court of Human Rights Finds Habeas Corpus an Inadequate Remedy: Should American Courts Reexamine the Writ? Allen E. Shoenberger/Catholic University Law Review <<https://scholarship.law.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1146&context=lawreview>> accessed 08.05.2023.

При цьому, суддями KALAYDJIEVA, PINTO DE ALBUQUERQUE AND TURKOVIĆ була сформована окрема думка щодо помилки на стадії досудового розслідування у кримінальній справі, яка може вважатись не шкідливою: «більшість не вважає, що упередження, заподіяне заявникові через те, що він був неправомірно позбавлений права вибору адвоката, необхідно оцінювати в контексті інших наданих доказів, щоб визначити, чи помилка була нешкідливою, а провадження – в цілому було справедливим. «Ймовірний вплив» процедурної помилки є достатнім для того, щоб більшість визнала порушення ст. 6 Конвенції. Таким чином, оцінка загальної справедливості провадження, покладаючись на тест балансу, є надто податливим підходом. Існує потенційна небезпека того, що це призведе до надмірної свободи дій щодо того, як порушення основних процесуальних прав, таких як право на захисника за власним вибором, порівнюється з іншими процесуальними інтересами. Подібно до оцінки нешкідливої помилки, оцінка загальної справедливості провадження може призвести до дуже поганих результатів, коли, наприклад, дуже переконливі докази, такі як зізнання, зроблене обвинуваченим без незалежної юридичної допомоги, знаходять свій шлях до матеріалів кримінальної справи. і, зрештою, до суду. Думати інакше означало б або чисте незнання унікальної ролі, яку адвокат відіграє в кримінальному процесі як «сторожовий пес процесуальної законності», або цілеспрямоване заперечення правової держави. За словами Ендрю Ешворта, «критерій справедливого судового розгляду є достатньо гнучким, щоб, враховуючи таку кількість факторів, кожен суддя міг накласти власну печатку на те, що є «справедливим судовим розглядом»». Отже, більшість повинна була чітко відхилити будь-яке зба-

лансування помилкової відмови у виборі адвоката з іншими інтересами, як Суд неодноразово робив висновки у справі Салдуз, Даянан і Хусейн та інші у подібних ситуаціях необґрунтованої «відмови у доступі» до адвоката»¹.

Зазначена вище концепція була застосована у Постанові Верховного Суду України по справі № 668/69/16-к від 27.10.2021 р. та була сформульована таким чином: «при вирішенні питання щодо допустимості фактичних даних, отриманих з порушенням чинного кримінального процесуального законодавства, суд в кожному конкретному випадку має встановити: чи спричинило це порушення появу обґрунтованих сумнівів у достовірності фактичних даних, отриманих в результаті проведення процесуальної дії; чи можливо усунути такі сумніви за допомогою інших доказів чи додаткових процесуальних засобів доказування. У цьому випадку докази, отримані з порушеннями КПК України, можуть бути використані судом як допустимі лише у разі, якщо: ці порушення не є істотними, тобто не могли вплинути та не впливають на достовірність отриманих фактичних даних; порушення є суттєвими (такими, що породжують сумніви у достовірності доказів), втім такі сумніви можуть бути усунуті іншими зібраними допустимими доказами. У разі встановлення порушення, що породжує сумніви в достовірності отриманих фактичних даних, які неможливо усунути на основі інших доказів чи за допомогою проведення додаткових процесуальних дій, суд має визнати такий доказ недопустимим. Суд здійснює встановлення достовірності доказу шляхом дослідження та аналізу його змісту, перевірки та співставлення з іншими доказами на предмет об'єктивного взаємозв'язку та взаємоузгодження»².

Тобто, ми бачимо, що як й у всіх наведених вище концепціях, що є ви-

¹ Case of Dvorski v. Croatia. 2015. № 25703/11, 76–82, ECHR <<https://www.legaltools.org/doc/388f83/pdf/>> accessed 07.05.2023.

² Постанова Верховного Суду від 27.10.2021 у справі № 668/69/16-к (провадження № 51–10088 км 18) <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100734860>> дата звернення 09.05.2023.

нятками з концепції «плодів отруєного дерева» так і зазначена концепція «нешкідливої помилки» ставить у пріоритетний статус саме вплив, який відповідні порушення мали на судовий розгляд в цілому та його справедливості, не підходячи до вирішення питання допустимості доказів за формальними ознаками. Тож, застосування цієї концепції на практиці, на нашу думку, повинно бути забезпеченням справедливого судового розгляду для усіх сторін, як для обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, так і для потерпілої сторони, а також суспільства в цілому, у якого є справедливі очікування щодо застосування до осіб, винних в порушенні встановлених правил поведінки, справедливої відповідальності встановленої законом, та неможливості уникнення покарання у зв'язку з зайвим формалізмом при розгляді справи.

Таким чином, за проведенням дослідження вважаємо, що всі виключення з концепції «плодів отруєного дерева» мають спільні риси, зокрема: по-перше, концентрування дослідження не на порушенні як на такому, а на його суті; по-друге, встановлення впливу тих чи інших порушень на забезпечення справедливого судового розгляду; по-третє, дослідження впливу порушень на довіру до відповідного доказу та можливість суду дійти певних висновків щодо встановлення винуватості особи у вчиненні певного кримінального правопорушення. Тобто, вони надають можливість відходу від формалізму в питаннях, які торкаються: допустимості доказів, забезпечення справедливого судового розгляду та досягнення мети кримінального провадження. Рішення суду має бути за-

конними та справедливими, досягнення цього можливе за умови дотримання як судом, так і учасниками кримінального провадження вимог закону на всіх стадіях кримінального провадження, як при проведенні досудового розслідування так і при розгляді справи в суді по суті. Але, слід зазначити, що це не є самоціллю кримінального процесу, а є стримуючим фактором для органів досудового розслідування від свавілля, оскільки питання допустимості доказів є дискрецією суду.

Висновки. За дослідженням, застосування, при вирішенні питання щодо допустимості доказів у кримінальному провадженні, наряду з концепцією «плодів отруєного дерева» інших концепцій, які фактично є виключенням з означеної, дають гнучкості кримінальному процесу у питанні визнання доказів допустимими, що забезпечує справедливість судового процесу для обох сторін та певного балансу між громадськими інтересами суспільства та особи, яка притягується до кримінальної відповідальності, її прав та свобод. Справедливість процесу в цілому та рішення (вироку) суду, як документу який приймається за його наслідками, може бути досягнутий прозорістю та зрозумілістю застосованих норм та процедур для учасників процесу та суспільства. Стримуючим фактором від вчинення кримінальних правопорушень може бути виключно розуміння невідворотності покарання та правова визначеність як у правилах поведінки осіб, так і у наслідках, які тягне за собою порушення цих правил. Це є запорукою досягнення балансу в суспільстві, що є однією з ознак правової держави.

REFERENCES

LIST OF LEGAL DOCUMENTS

LEGISLATION

1. Postanova Velikoy palaty Verkhovnoho Sudu vid 13.11.2019 u spravi № 1–07/07 (Provadgennya № 13–363vo19) [Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court in the case № 1–07/07] <<https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/85869105>> data zvernennya 06.05.2023 [in Ukrainian].

2. Postanova Velikoy palaty Verkhovного Sudu vid 09.09.2020 u spravi № 1–27/10 (Provadgennya № 13–22 збо 20) [Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court in the case № 1–27/10] <https://zakon.cc/court/document/read/91572019_069a442d> data zvernennya 06.05.2023 [in Ukrainian].
3. Postanova Verkhovного Sudu vid 27.10.2021 u spravi № 668/69/16-к (Provadgennya № 51–10088 km 18) [Resolution of the Supreme Court in the case № 668/69/16-к] <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100734860>> data zvernennya 09.05.2023 [in Ukrainian].

CASES

4. Case of Dvorski v. Croatia 2015 № 25703/11, 76–82, ECHR, 2015 p. <<https://www.legaltools.org/doc/388f83/pdf/>> accessed 07.05.2023 [in English].
5. Murray v. United States, 487 U.S. 533 (1988) <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/487/533/>> accessed 04.05.2023 [in English]
6. Nardone v. United States, 308 U.S. 338 (1939). <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/308/338/>> accessed 04.05.2023 [in English]
7. State v. Marshall, 476 So. 2d 150 (1985). <<https://law.justia.com/cases/florida/supreme-court/1985/66374-0.html> (data zvernennya)> accessed 08.05.2023 [in English].
8. Wong Sun v. United States, 371 U.S. 471 (1963). <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/487/533/>> accessed 04.05.2023 [in English].

BIBLIOGRAPHY

BOOKS

9. *Encyclopedia suchasnoyi Ukraini. Tom 8. Litera D* [Encyclopedia of modern Ukraine] <<https://esu.com.ua/article-20527>> data zvernennya 03.05.2023 [in Ukrainian].
10. *Encyclopedia suchasnoyi Ukraini. Tom 14. Litera K* [Encyclopedia of modern Ukraine] <<https://esu.com.ua/article-3256>> data zvernennya 03.05.2023 [in Ukrainian].
11. *Slovník inšomovnih slov [Dictionary of foreign words]* <<https://www.jnsn.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%C4%EE%EA%F2%F0%E8%ED%E0>> data zvernennya 03.05.2023 [in Ukrainian].
12. *Slovník inšomovnih slov [Dictionary of foreign words]* <<https://www.jnsn.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%CA%EE%ED%F6%E5%EF%F6%B3%FF>> data zvernennya 03.05.2023 [in Ukrainian].

CONFERENCE PAPERS

13. Kaplina O. “Doctrina nemynuchogo vyavleniia: vytoki ta praktika ESLP” [The doctrine of inevitable discovery: origins and practice of the ECHR] Kriminalnyi proces i kriminalistika: vyklyky chasu: zbirnik stattei za materialamy vseukrainskoyi naukovy-praktichnoyi konferencyi z nagody 20-richya kafedry kriminalnogo procesy i kriminalistiki Lvivskogo natsionalnogo universitetu imeni Ivana Franka [Criminal process and criminology: challenges of time: a collection of articles based on the materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference on the occasion of the 20th anniversary of the Department of Criminal Process and Forensic Science of the Ivan Franko National University of Lviv] (Lviv, 2020) <https://drive.google.com/file/d/1MiEk_YoAS9s3eFgW6tM8AF-EzXnqkCA2/view> data zvernennya 30.04.2023 [in Ukrainian].

WEBSITES

14. The Not So Gr The Not So Great Writ: The E rit: The European Cour opean Court of Human Rights t of Human Rights Finds Habeas Corpus an Inadequate Remedy: Should American Courts Reexamine the Writ? Allen E. Shoenberger/Catholic University Law Review/ <<https://scholarship.law.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1146&context=lawreview>> data zvernennya 08.05.2023 [in English].

Teslenko I. O.,
Postgraduate student of
Kharkiv National University
of Internal Affairs
ORCID ID: 0009-0007-2622-0289

DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2023.1-2/211-220>

CONCEPTS OF ADMISSIBILITY OF EVIDENCE AND THEIR IMPLEMENTATION IN THE CRIMINAL PROCESS OF UKRAINE

Abstract. *The author of the article examines the provisions of the current criminal procedural legislation of Ukraine, the decision of the European Court of Human Rights and the modern practice of the courts of Ukraine regarding the application of the concept of “fruits of a poisoned tree” and exceptions to it. It has been proven that establishing the commission of a relevant criminal offense by a certain person or, conversely, his non-involvement in its commission is carried out on the basis of evidence provided to the court by the participants in the adversarial procedure. Determining the admissibility of the evidence presented to the court is a guarantee of the balance of rights of all participants in the criminal proceedings and ensuring that the court adopts a legal and fair decision on the case. In this context, the implementation of the concepts formulated in the criminal trials of foreign countries, regarding issues of admissibility of evidence, to the current criminal procedural legislation of Ukraine becomes important and requires additional research.*

The purpose of the article is to study the essence of concepts that are an exception to the rule of “fruits of the poisoned tree”, to implement their application in the judicial practice of Ukraine, in order to obtain new scientific knowledge and ensure correct understanding.

In the world practice and the practice of the European Court of Human Rights, in particular, certain concepts were formed when solving the issue of admissibility of evidence in criminal proceedings, which are implemented at the present time and in the judicial practice of Ukraine. The most widespread and well-known of them in matters of inadmissibility of evidence is the concept of “fruit of the poisoned tree”, the essence of which is that if the source of evidence is improper, then all the evidence obtained with its help will be the same. However, at the present time there are already a certain number of concepts that are an exception to it and offer a different approach to the issue of recognizing evidence as admissible.

It is noted that all exceptions from the concept of “fruits of the poisoned tree” have common features, in particular: first, the focus of the research is not on the violation as such, but on its essence; secondly, on establishing the impact of certain violations on ensuring a fair trial; thirdly, the credibility of the relevant evidence and the ability of the court to reach certain conclusions regarding the establishment of a person's guilt in committing the relevant criminal offense. That is, they provide opportunities to move away from formalism in matters related to: admissibility of evidence, ensuring a fair trial and achieving the goal of criminal proceedings.

It was concluded that the application, when the issue of admissibility of evidence in criminal proceedings is resolved, along with the concept of “fruit of the poisoned tree” of other concepts, which are actually an exception to the stated one, gives flexibility to the criminal process in the matter of recognizing evidence as admissible, which ensures the fairness of the judicial process for both sides and a certain balance between the public interests of society and the person who is brought to criminal responsibility, his rights and freedoms. The justice of the process as a whole and the decision (sentence) of the court, as a document that is accepted according to its consequences, can be achieved by transparency and comprehensibility of the applied norms and procedures for the participants in the process and society.

Key words: *criminal process, the concept of “fruits of a poisoned tree”.*